

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНИХ ТЕРМІНІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ СФЕРИ З АНГЛІЙСЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглядаються концепції щодо визначення поняття «неологізм» і принципи класифікації лексичних новоутворень з огляду на їх лексико-семантичні та структурні характеристики. Також визначаються основні способи перекладу новоутворених комп'ютерних термінів та вивчаються особливості їх перекладу українською мовою. Крім того, аналізуються причини більш частотного використання такої трансформації, як експлікація при перекладі комп'ютерних термінів українською мовою.

Ключові слова: лексичні новоутворення, лексико-семантичні та структурні характеристики неологізмів, експлікація.

Борщ И.В. Особенности перевода современных терминов компьютерной сферы с английского на украинский язык. В статье рассматриваются концепции по определению понятия «неологизм» и принципы классификации лексических новообразований, основываясь на их лексико-семантических и структурных характеристиках. Также определяются основные способы перевода новообразованных компьютерных терминов и изучаются особенности их перевода на украинский язык. Кроме этого, анализируются причины более частотного использования такой трансформации, как экспликация при переводе компьютерных терминов на украинский язык.

Ключевые слова: лексические новообразования, лексико-семантические и структурные характеристики неологизмов, экспликация.

Borshch I.V. The Peculiarities of Translation of Modern Terms in Computer Sphere from English into Ukrainian. The concepts concerning the determination of notion “neologism” and principles of classification of neologisms according to their lexico-semantic and structural characteristics are described. Also the main translation means used for newly created computer terms are defined and the peculiarities of their translation into Ukrainian are explored. Besides, the causes of more frequent use of explication while translating computer terms into Ukrainian are analysed.

Key words: neologisms, lexico-semantic and structural characteristics of neologisms, explication.

Комп'ютеризація усіх сфер людської діяльності спричинила виникнення цілої низки лексичних новоутворень та активізацію процесів семантичних змін, що необхідні для закріплення даних лексичних одиниць у словниковому складі мови. Дана стаття присвячена вивченню особливостей перекладу сучасних комп'ютерних термінів, а також порівнянню частотності використання різних засобів їх перекладу. Актуальність даної теми зумовлена недостатнім вивченням англійських лексичних новоутворень у сфері комп'ютерних технологій та потребою в більш детальній характеристиці особливостей їх перекладу.

Об'єктом даного дослідження було обрано 716 лексичних новоутворень англійської мови на позначення об'єктів та процесів у галузі комп'ютерних технологій та їх еквіваленти українською мовою.

Предметом дослідження слугували засоби перекладу англійських лексичних новоутворень українською мовою, а також їх кількісні співвідношення.

Метою даної роботи було проаналізувати та описати особливості перекладу англійських лексичних новоутворень у галузі комп'ютерних технологій та надати кількісні характеристики використаних засобів перекладу.

Для досягнення поставленої мети у статті вирішуються такі **завдання**:

- описати концепції щодо визначення поняття «неологізм»;
- розглянути підходи до класифікації лексичних новоутворень;
- визначити лексико-семантичні та структурні особливості англійських неологізмів;
- проаналізувати особливості перекладу англійських лексичних новоутворень у галузі комп'ютерних технологій українською мовою;
- дати кількісну характеристику і відсоткове співвідношення різних засобів перекладу сучасних комп'ютерних термінів.

Проблема визначення терміну «неологізм» є однією з найактуальніших у сучасному мовознавстві. Лексичними новоутвореннями вважаються одиниці, які з'являються у мові пізніше якоїсь часової межі, взятої за початкову.

За словами В.Н. Ярцевої [Ярцева 2008, с. 3004], неологізми – це слова, значення слів чи сполучення слів, що з'явилися у визначений період у будь-якій мові чи ті, що використовувались один раз («оказіональні» слова) у будь-якому тексті чи мовному акті. Належність слів до неологізмів – поняття відносне та історичне. Неологізми визначаються як слова, що виникли на пам'яті покоління, що їх використовуює.

Неологізми називають лексичними інноваціями. На думку О.А. Сербенської [Сербенська 2001, с. 56], інновації – це новотвори, запозичення, а також включення і входження в мову, зумовлені перерозподілом значень у видах і жанрах мовлення; це й відродження слів і висловів з минулих епох, що раніше були віднесені до рідко вживаних.

Виходячи з того, що неологізм є новим словом чи по формі, чи по змісту, у вокабулярі неологізмів В.І. Заботкіна [Заботкіна 2003, с. 12] виділяє :

1) власне неологізми (новизна форми поєднується з новизною змісту);
2) трансформації, що поєднують новизну форми слова зі значенням, що вже передавалось іншою формою;

3) семантичні інновації або переосмислення (нове значення позначається формою, що вже була в мові). Ще одною важливою класифікацією нових слів є класифікація з огляду на їх спосіб творення.

Згідно цього принципу, В.І. Заботкіна неологізми поділяє на такі групи:

- фонологічні;
- запозичення;
- семантичні;
- синтаксичні, створені шляхом комбінації знаків, що існують у мові (словотворення, словосполучення).

1. Фонологічні неологізми утворюються з окремих звуків. Це – унікальні конфігурації звуків. Такі слова іноді називаються «штучними» чи «винайденими». Нові конфігурації звуків іноді поєднуються з морфемами грецького чи латинського походження.

2. Запозичення характеризуються фонетичною дистрибуцією, не властивою англійській мові, а також нетиповим морфологічним поділом та відсутністю мотивації.

3. Морфологічні неологізми створюються по прикладам, що існують у мовній системі або з морфем, що є в даній системі. Тобто це можуть бути такі регулярні словотворчі процеси, як афіксація, конверсія, словоскладання, скорочення та лексикалізація.

Головне, що відрізняє морфологічні неологізми від фонологічних та від запозичень – це наявність аналогії та типізації в основі їх утворення.

На думку В.С. Віноградова [Виноградов 2001, с. 121], у сфері перекладу при відтворенні неологізмів зазвичай не виникає особливих проблем. Вони перекладаються за загальними правилами: або за допомогою еквівалентного неологізму, що вже існує в мові перекладу (подібні процеси науково-технічного зростання, притаманні розвиненим країнам, швидке поширення наукових, технічних, побутових і культурних нововведень призводять до майже одночасного виникнення багатьох рівнозначних неологізмів у різних мовах), або транскрибуються, або перекладаються описово.

За словами В.М. Крупнова [Крупнов 2005, с. 157], основною стратегією дій, якої повинен притримуватись перекладач, коли він стикається з неологізмом – це пошуки лексичного відповідника в рамках контексту, адже в цьому випадку значення лексичного новоутворення буде очевидним. Якщо ж перекладач бачить, що неологізм використовується у тексті спеціально, то він повинен відобразити це у перекладі. Тому для правильної передачі значення незнайомого і відсутнього у словниках новоутворення дуже важливо врахувати і співставити всі випадки його вживання в даному тексті і лише після цього спробувати зрозуміти значення.

У ході дослідження було розглянуто 716 лексичних одиниць, серед яких використовувались терміни, що складаються з одного слова, а також терміни-словосполучення. За результатами дослідження, найчастіше сучасні комп'ютерні терміни перекладаються описово. У 513 випадках з 716 опрацьованих одиниць використовується експлікація. Це зумовлене тим, що велика кількість слів, які виникають щодня у сфері комп'ютерних технологій, не мають відповідників у нашій мові або ж невідомі широкому загалу, тобто простим користувачам комп'ютерів. Наприклад:

ambient findability – «здатність знайти будь-кого або будь-що незалежно від його положення в просторі»;

chief hacking officer – «працівник корпорації, відповідальний за перевірку систем і програм на вразливість до нападів злісних хакерів»;

forklift upgrade – «оновлення комп'ютерної мережі або іншої електронної системи, яка вимагає великих інвестицій»;

hackint – «секретна інформація, особливо військова або політична, яку можна отримати, зламавши комп'ютерну систему»;

read-only user – «людина, яка користується Інтернетом виключно для читання Веб-сторінок, електронної пошти та конференцій, замість того, щоб наповнювати їх власним вмістом».

Транскодування, як засіб перекладу виявилось не дуже продуктивним, проте 102 одиниці з 716 було перекладено цим способом. Це пов'язане з необхідністю введення нових слів до української мови. Якщо у першому випадку слова можна було перекласти описово, адже перекладач не був упевнений у важливості даних понять для нашої мови, то транскодуванням перекладались саме ті лексичні новоутворення, які характеризують основні поняття сфери комп'ютерних технологій або вже активно використовуються носіями мови, а саме:

adapter – «адаптер»;
cluster – «кластер»;
codec – «кодек»;
driver – «драйвер»;
hacker – «хакер».

Рідше при перекладі сучасних комп'ютерних термінів використовуються лексичні відповідники і це говорить про недостатню розвиненість терміносистеми комп'ютерних технологій в українській мові порівняно з англійською. З усіх опрацьованих неологізмів лише у 63 були лексичні відповідники, а саме:

compound cable – «багатожильний кабель»;
download – «завантаження»;
performance – «швидкодія»;
reboot – «перезавантаження»;
scheduler – «планувальник завдань».

Калькування виявилось неактуальним засобом перекладу новоутворень, адже лише 38 одиниць було перекладено за допомогою нього. Серед них є такі:

automated system – «автоматизована система»;
base I/O address – «базова адреса вводу/виводу»;
boot disk – «завантажувальний диск»;
computer complex – «обчислювальний комплекс»;
twisted pair – «вита пара».

Отже, 72% одиниць було перекладено за допомогою описового перекладу, 14% – транскодування, 9% – лексичного відповідника, 5% – калькування.

У результаті проведеного дослідження було зроблено такі **висновки**:

- Лексичні новоутворення виникають у мові постійно, це стрімкий та динамічний процес. На даному етапі розвитку мовознавчої науки не існує єдиного визначення терміну «неологізм», проте багато науковців працювали над формуванням основних концепцій щодо цього поняття та над тим, щоб дати йому лексико-семантичні та структурні характеристики. Лексичні новоутворення можуть класифікуватися відповідно до їх форми та змісту, характеру виникнення та способу входження у мову. Якщо класифікувати неологізми з огляду на їх спосіб творення, то є такі продуктивні засоби, як афіксація, словоскладання, конверсія та скорочення. Залежно від цілей створення неологізмів виділяють номінативні та стилістичні.

- Основними складовими адекватного перекладу при роботі з новоутвореними термінами є не тільки ідеальне знання мови та вміння використовувати такі засоби перекладу, як транскодування, калькування, експлікація, а й глибоке розуміння контексту. Якщо неологізм ще не засвоївся в мові, важливо вміти користуватись прийомами стилістичної адаптації. Крім того, потрібен глибокий аналіз структури та семантичних характеристик кожного нового слова.

- При перекладі англійських новоутворених комп'ютерних термінів перекладачі найчастіше використовують експлікацію, адже це робить текст більш зрозумілим для середньостатистичного реципієнта – користувача персонального комп'ютера. Транскодування використовується при перекладі ключових понять у сфері комп'ютерних технологій, котрі потребували запозичення та адаптації в українській мові. Лексичними відповідниками перекладаються неологізми, котрі вже раніше зустрічалися в інших перекладах або ж якщо денотати з'явилися в обох мовах одночасно. Рідше всього використовується калькування, що можна пояснити прагненням перекладача до спрощення змісту тексту, а також до зменшення кількості англіцизмів серед новоутворених термінів сфери комп'ютерних технологій в українській мові.

Література

Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1989. – 126 с. Крупнов В.Н. В творческой лаборатории переводчика. – М.: Высшая школа, 1986. – 180 с. Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. – К.: Просвіта, 2001. – 108 с. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Директмедиа Паблишинг, 2008. – 5987 с.